

SOORTENBELEID IN DE PROVINCIE

J. Walter

In 1997 sloten het ministerie van LNV en het Interprovinciaal Overleg (IPO) een convenant over de uitvoering en financiering van het natuur- en landschapsbeleid. Daarin werd onder andere afgesproken dat LNV het geld voor de uitvoering van het soortenbeleid zou overhevelen naar de provincies. Een aantal provincies heeft besloten de ontvangen rijks gelden met een zelfde bedrag te verhogen. Tijdens de 'Soortendag' in 2000 tekenden LNV, het IPO en de soortenbeschermingsorganisaties (PSO) een verklaring om de uitvoering van het inmiddels opgestelde Meerjarenprogramma Uitvoering Soortenbeleid 2000 – 2004 gecoördineerd uit te voeren. Hieronder komen enkele provinciale ambtenaren aan het woord over het door hun provincie gevoerde soortenbeleid.

UTRECHT

102

"Utrecht heeft een uniek soortenbeleid. Wij kennen namelijk eigen 'Rode lijsten', de zogenoemde 'Oranje lijsten'. Op deze lijsten staan de soorten die volgens de internationale criteria op provinciaal niveau bedreigd zijn. Dat hoeven niet dezelfde soorten te zijn die landelijk de aandacht krijgen". Aan het woord is Ron Beenen, ecologisch specialist van de provincie Utrecht. "Onlangs is het Werkdocument Soortenbeleid, Onderdeel Flora, door het College van GS vastgesteld. Voor de

fauna hadden we al een dergelijk document. In het Floradocument hebben we een aantal prioritaire soorten aangewezen waarvoor provinciale soortbeschermingsplannen zullen worden opgesteld met aanbevelingen voor het treffen van extra en specifieke maatregelen. Waar mogelijk zullen de plannen zich richten op een gecombineerde aanpak. Op de rol staan plannen voor soorten van essenhakhout. Die zijn (inter)nationaal zeldzaam, maar in Utrecht nog goed vertegenwoordigd. Verder zal het beleid zich richten op soorten van voedselarme, zwakzure moerassen en soorten

Ten behoeve van de Purperreiger en het Woudaapje zijn plannen gemaakt voor moerasontwikkeling. Foto: Provincie Utrecht, RER-Plaatgroep (H.N. Bol).

van matig voedselrijke, niet zure moerassen. Wat betreft de fauna hebben we de afgelopen jaren diverse projecten uitgevoerd," vertelt Beenen. "Zo werd er ten behoeve van de purperreiger en het woudaapje een gecombineerd plan opgesteld waarin inrichtingsschetsen staan voor geschikte gebieden voor deze bedreigde moerasvogelsoorten. Die inrichtingsschetsen kunnen nu goed gebruikt worden bij moerasontwikkeling zoals plaatselijk in het plan 'De Venen'. Een ander voorbeeld is de aanleg van een natuurplas vlakbij de stad Utrecht. Het recreatieschap gaat bij de inrichting van de directe omgeving van de plas, nadrukkelijk rekening houden met de "wensen" van de rugstreeppad, ook een soort waarvoor een Utrechts soortbeschermingsplan is opgesteld."

GELDERLAND

"Als er één provincie is met grote hoefdieren, dan is het Gelderland. Via de Gelderse Natuurdoelenkaart en Veluwe 2010 werken we aan de vergroting van hun leefgebieden. Daarbij moet je denken aan het opruimen van rasters en het verbinden van de huidige voedselarme zandgebieden met de voedselrijke uiterwaarden", aldus Theo Dikker, medewerker groene wetten en tevens coördinator voor de uitvoering van het soortenbeheer van de provincie Gelderland. "Na een aanvankelijk moeizame start doen de bevers, die een aantal jaren geleden in het Rijnstrangengebied zijn uitgezet, thans goed. Wij monitoren de populatie. Maar ook voor kleinere diersoorten zijn we in de weer. Enkele jaren geleden startten we een project 'kerkzolders'. Met de provinciale Monumentenwacht werd gekeken naar de verblijfplaatsen van vlermuizen. Ruimten die niet (meer) geschikt bleken voor vlermuizen werden met financiële steun van de provincie in orde gemaakt. Onlangs is in de Achterhoek een soortgelijk project van start gegaan, gericht op verblijfsmogelijkheden bij de restauratie van oude boerenschuren. Met Rijkswaterstaat en Alterra wordt bekeken hoe kan worden voorkomen dat de boomarter verkeersslachtoffer wordt. Ook is hard gewerkt aan de overlevingsmogelijkheden van de rivierkreeft. Met onder meer

het waterschap is een beekherstelproject uitgevoerd, waarbij onder andere de riooloverstort op de Rozendaalse beek is verwijderd en schuilplaatsen voor de Rivierkreeft werden aangelegd". Verder noemt Dikker de vele, en succesvolle, inspanningen voor de boomkijkers. "In ieder beleidsplan in de Achterhoek krijgt deze soort de nodige aandacht. In de IJsselvallei wordt al jaren gewerkt aan de versterking van de populatie knoflookpadden. Op onze prioriteitenlijst staan ook ongewervelden, zoals sprinkhanen, libellen en vlanders. Onlangs zijn in samenwerking met EIS (European Invertebrate Survey) en Staatsbosbeheer maatregelen uitgevoerd zoals het verwijderen van bosopslag, het plaggen en een graanakkerbeheer om de habitat van de wrattenbijter, een zeldzame sprinkhaansoort, te herstellen. Voor een tweede locatie zijn plannen voor habitattherstel in de maak".

FRIESLAND

Marten Wesselius van de provincie Fryslân zegt dat zijn provincie op het gebied van het soortenbeleid de laatste tijd natuurlijk vooral bezig is geweest voor de otter. "Bij 'De Rottige Meente' hebben we aan de noordkant van het riviertje de Linde gezorgd voor dier-vriendelijke oevers. Verder zijn op tal van plaatsen faunaduikers en rasters geplaatst om te voorkomen dat de otters weer verkeersslachtoffers worden. Ook zijn onder bruggen loopri-chels aangebracht. In dit moerasgebied wordt ook de nodige aandacht gegeven aan de Grote vuurvliender." "Wat zoogdieren betreft kan ik nog de voorzieningen noemen voor dassen in het succesvolle herintroductie project in Zuidoost Fryslân en de voorzieningen om de beroemde grote kolonie meervleermuizen te beschermen bij de restauratie van de kerk in Berlikum". Ook bij de restauratie van de stadsgrachten in Leeuwarden zijn speciale maatregelen getroffen voor het behoud van de daar aanwezige muurplanten. Bij Roptazijl aan de Waddenkust is meebe-taald aan een vispassage. Zo kunnen stekelbaarsjes binnentrekken en als voer dienen voor de lepelaars in Noord Fryslân aangelegd.

De provinciale weg nabij het natuurgebied Rottige Meenthe bij Wolvega is voorzien van een aantal faunatunnels, rasters en loopplanken bij bruggen voor de otter en andere diersoorten. Foto: M. Wesselius.

Voor soorten als steenuil en ringslang zijn rapporten opgesteld om op provinciaal niveau scherper in beeld te brengen welke maatregelen nodig zijn. In samenwerking met de Fryske Akademie zijn minisymposia gehouden over de problematiek van de ringslang en de Noordse woelmuis in deze provincie. "Vooral de vraag wat we ten behoeve van de Noordse woelmuis kunnen doen, kost de nodige hoofdbreken. Is het bijvoorbeeld te koppelen aan het herstelplan voor kaden en oevers van de waterschappen? Voor een aantal soorten is het trouwens een hele toer om een goede, praktische vertaling te maken van de soortbeschermingsplannen. Het opschrijven daarvan is makkelijker dan het uitvoeren!", aldus Wesselius.

LIMBURG

"Het leuke van Limburg is dat we hier een aantal diersoorten hebben die in de rest van Nederland niet voorkomen, zoals hamster, geelbuikvuurpad, vroedmeesterpad, hazelmuis, eikelmuis, muurhagedis. Maar ook op het gebied van de kalkflora hebben we een bijzon-

dere verantwoordelijkheid", vertelt Lei Heijkers van de provincie Limburg. Het provinciebestuur is zich bewust van deze unieke positie en ziet daarom soortenbeleid als een volwaardige poot naast het gebiedenbeleid. Er komen immers ook veel soorten voor buiten de EHS, PES in Limburg (Provinciale Ecologische Structuur). Onder verantwoordelijke van natuurgedeputeerde mevrouw Wolfs, investeert de provincie Limburg jaarlijks circa 1 miljoen euro in actief soortenbeleid. "De uitvoering van veel concreet beschermingswerk delegeert de provincie naar organisaties zoals de Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen (IKL) en Stichting Het Limburgs Landschap. Het gaat dan bijvoorbeeld om het aanleggen en beheren van het biotoop van de 'geelbuik' en de 'vroedmeester'. Onlangs heeft de provincie een actieplan laten opstellen ten behoeve van de hazelmuis, waarvan de stand achteruit blijft gaan. Het gaat dan voor de korte termijn om hakhoutbeheer en voor de lange termijn om met integrale begrazing de juiste zoom- en mantelontwikkeling van de Zuid-Limburgse bossen te bereiken en te behouden. Provinciale actieplannen voor de knof-

NOTA VLEERMUISBESCHERMING (1988)

Halverwege de vorige eeuw is het aantal vleermuizen in Nederland achteruitgegaan en enkele soorten zijn zelfs verdwenen. Oorzaken zijn onder meer de verstoring van winterverblijven zoals groeven, forten, bunkers, kelders, waterputten, spouwmuren en boomholten, het gebruik van bestrijdingsmiddelen in de landbouw en houtverduurzamingsmiddelen op kerkzolders. Ook de vermindering van het aantal houtwallen en andere veranderingen in het agrarische landschap worden vaak als oorzaak genoemd van de achteruitgang. Alle in Nederland voorkomende soorten vleermuizen zijn sinds 1988 opgenomen in het soortbeschermingsplan.

Destijds werd nog geen financiële paragraaf opgenomen in het plan waardoor het geheel een wat vrijblijvend karakter kreeg. De aanbevelingen uit de nota gaan over winterverblijven, restauratiewerkzaamheden, holle bomen, wettelijke maatregelen, onderzoek en voorlichting en praktische bescherming.

Sinds 1990 worden voor zeven vleermuissoorten de winterverblijven integraal geteld in een landelijk natuurmeetnet van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). Een groot deel van deze winterverblijven wordt actief beschermd door provincies en terreinbeheerders. Door de beschermingsmaatregelen in de winterverblijven gaan zeven soorten vooruit, zoals ook de Rode lijstsoort franjestaart. Negen van de 17 vleermuissoorten in Nederland staan op de Rode lijst Zoogdieren en alle soorten staan in de Europese Habitatrichtlijn.

Informatieverstrekking over restauratiewerkzaamheden heeft maar mondjesmaat plaatsgevonden. Ook over de functie van holle bomen voor vleermuizen is niet optimaal gecommuniceerd met beheerders. Alleen de Bomenstichting heeft in 1993 hieraan een bijdrage geleverd.

Vleermuizen zijn beschermd volgens de Habitatrichtlijn en de Flora- en faunawet. Een deel van voor vleermuizen belangrijke leefgebieden is beschermd onder de Natuurbeschermingswet. Het gebruik van bestrijdingsmiddelen is sterk gereguleerd. Er zijn verschillende onderzoeken naar vleermuizen uitgevoerd, onder andere door LNV en Rijkswaterstaat. Hoewel het draagvlak voor vleermuisbescherming onder de bevolking is toegenomen (vleermuizen zijn in de beleving van de burger nu eerder nuttige dieren die bescherming behoeven dan enge beesten geassocieerd met vlooiën, vampiers en viezigheid) is de bekendheid en bereidheid inzake vleermuisbescherming bij diverse organisaties aan een verfrissing toe. Het uitdragen van kennis over vleermuizen is een voornaam punt hierbij.

Steeds meer mensen weten nu dat vleermuizen nuttige dieren zijn die bescherming behoeven en niet alleen maar eng en vies zijn. KINA / Dick Klees.

lookpad en de boomkikker hebben ook al resultaten opgeleverd: belangrijke kernpopulaties vertonen sinds kort weer groei.

Heijkers moet er wel om lachen dat de Limburgse activiteiten om de hamsters te behouden steeds weer voorpagina-nieuws zijn. Een teken dat soortenbescherming brede aandacht heeft. "Onze inspanningen voor de edelherten en de wilde zwijnen zijn minder bekend. We zien de edelherten als functioneel onderdeel van het ecosysteem naast de eigen natuurwaarde van deze dieren. Daarom hebben we samen met LNV directie Zuid en de provincie Brabant een onderzoek laten doen naar geschikte leefgebieden in deze regio. Bij de uitwerking van de meest kansrijke gebieden werken we ook samen met de Belgen en de Duitsers. We overwegen volgend jaar, bij wijze van pilot, over te gaan tot introductie in bepaalde gebieden, waarschijnlijk in de grensregio de Belgische Kempen en Eindhoven. Dat geldt trouwens ook voor bevers. Op geschikte plekken langs beken, die tot op heden alleen door solitaire dieren worden bewoond, zullen beverparen worden uitgezet. Allerminst saai werk, bezig zijn met soortenbeleid in Limburg!"

NOORD-HOLLAND

"De provincie Noord-Holland verdubbelt het bedrag dat de provincie jaarlijks van het rijk voor soortenbeleid krijgt. Met dat geld subsidiëren we allerlei activiteiten van particuliere organisaties, zoals Landschapsbeheer Noord-Holland, de Vlinderstichting, Kerkuilenswerkgroep, Steenuilenswerkgroep", aldus Mira Heesakkers, beleidsmedewerker Natuur van de provincie. "Dergelijke groepen zijn heel praktisch bezig met uitvoerend werk. Er worden bijvoorbeeld nestkasten voor uilen getimmerd, broedhopen voor ringslangen aangelegd, een broedwand voor de ijsvogels aangelegd. In samenwerking met Landschapsbeheer Noord-Holland en het Goois Natuurreservaat is onlangs hard gewerkt aan het verwijderen van boomopslag op de heide om het leefgebied van de zandhagedis te verbeteren. De Vlinderstichting hebben we in staat gesteld om een samen met Natuurmonumenten en de

Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging 'De Vechtvallei' een uitvoeringsprogramma op te zetten ten behoeve van de libellensoort de Groene glazenmaker”.

FLEVOLAND

“De provincie Flevoland voert een actief soortenbeleid, onder meer gericht op moerasvogels”, aldus Edzard van de Water, beleidsmedewerker natuurbeleid en natuurmonitoring van die provincie. “En daarbij moet je niet alleen maar denken aan de Oostvaardersplasen, maar zeker ook aan het agrarisch gebied! Als uitwerking van het landelijk beschermingsplan Moerasvogels overleggen we met het Waterschap en Landschapsbeheer Flevoland over hoe we in het kader van onder andere de schouwplicht een oplossing kunnen vinden voor minder maaien ter bescherming van bijvoorbeeld de blauwborst. Zo hopen we geschikte leef- en foerageergebieden voor moerasvogels aan te bieden in de vorm van moerasvegetatie in en langs de wateren in het landelijk gebied. Dit vraagt onder andere om voorlichting, educatie en een aangepast maaibeheer. Met SOVON werken we aan de bescherming van de nesten van de Grauwe kiekendief. Samen met Staatsbosbeheer en Landschapsbeheer

Trefwoorden voor een goed water voor de geelbuikvuurpad zijn: open zonnige ligging, onbegroeid en ondiep. Foto: Ben Crombachs, Natuurbalans/Limes Divergens.

leggen we broedwanden aan voor oeverzwaluwen en ijsvogels.” Maar we zijn niet alleen op vogels gericht, hoor! Dit jaar zijn we van start gegaan om in samenwerking met de Vlinderstichting, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Landschapsbeheer te kijken hoe we de Sleedoornpage kunnen bewegen zich vanuit het oude land in ons gebied te vestigen. Het Horsterwold is daar inmiddels geschikt voor, maar gesleep met dieren, rupsen of eieren zien we voorlo-

pig nog niet als optie. En verder plaatsen we op plekken waar boommarters zijn gesignaleerd kasten voor deze dieren.”. Tot slot noemt Van de Water het maken van broedhopen voor ringslangen. “We willen een verbindende schakel vormen tussen de drie kernpopulaties in ons land: Friesland, het Utrechts-Hollands plassengebied en de regio Amsterdam”.

J. Walter is redacteur van het Vakblad Natuurbeheer en werkt bij het Expertisecentrum LNV

Samen met SOVON werkt de provincie Flevoland aan de bescherming van de nesten van de Grauwe kiekendief. Foto: Edzard van de Water.